

МИХАИЛ САДОВЯНУ

ЗМЕЯТ

Превод от румънски: Гергана Стратиева, 1980

chitanka.info

— Братя мои! — гръмко заговори комит Йоница и се изправи с целия си ръст, висок и слаб. — Бог ми е свидетел, че говоря истината, като казвам, че разказът на светиня му отец Герман накара косата ми да настръхне под калпака. Ала аз искам да ви разкажа нещо много по-чудно и по-страховито.

— Да чуем какво ще ни разкаже комитът! — сопнато извика дядо Леонте, звездоброецът. — Да чуем разказа на нашия честит комит! Ала първо да видим дали си имаме това, което ни трябва, и тогава да слушаеме! Дори много исках да те помоля, комите Йоница, да не забравиш думата и обещанието си. Откакто помня аз, ние още по времето на отколешната Анкуца си имахме този навик да се събираме тук на приказка и да си посръбваме винце от Долна земя. Вкусваме от хубавото питие и слушаеме истински случки. И аз смятам, честити комите, че никъде няма да намериш хан като този, колкото и да обикаляш света. Такива стени като крепост, такива железни решетки, такива изби и такова вино няма никъде другаде; и никъде няма такава сладост и веселие и такива черни очи: аз, самият, като че ли все бих стоял под техния поглед, докато ми дойде времето да отида в спокойния пристан, дето няма бури... Не бърчи вежди, стопанке Анкуца, защото аз бях приятел на майка ти. Четох ѝ в книгата на зодиите, както и на тебе ти гадах. Много хубави и верни неща ѝ казах и вярвам, че и ти не си останала недоволна.

— Доволна съм, доволна съм — отвърна ханджийката със смях.

— Разбира се, иначе и не може, стопанке Анкуца. Аз тук в чантата, дето ми е на кръста, нося стара книга, в която е казана всичката истина. Когато ме попита, казах ти всичко, както му е редът, и най-вече това, че оставяш подире си дъх на босилек и караш старците да желаят младите си години.

— Туй е много вярно — намеси се разещът от Драганец, — ала туй можеш и аз да кажа без книгата на зодиите.

— Можеш, можеш, комите Йоница, ала те подканям да не забравиш дадената си дума. Та, както ви казах, такива приказки само в хан като този могат да се чуят. И тъй, ние чухме отец Герман, който пак потъна в тъгата си и мълчи. Не зная, комите Йоница, дали ти можеш да ни кажеш нещо по-страшно. Право да ви кажа, само веднъж, откак съм се родил, усетих сърцето си като яребица в ноктите на ястреб.

Ханджийката извърна живите си очи към стареца и каза припряно:

— Когато за пръв път си видял змей ли, дядо Леонте?

— Да, когато за пръв път видях змей — потвърди старецът.

Всички се обърнахме към звездоброеца, дори и отец Герман повдигна глава.

— Какво говориш за змей бе, братко? — попита развълнуван комит Йоница и седна на мястото си. — Какъв змей? — Той ни гледаше слисано, недоумяващо, като че ли сега беше попаднал между нас.

— Когато за пръв път видях змей... — почна спокойно дядо Леонте. — Бях ерген, такъв, над двайсетгодишен, и баща ми ме учеше на неговия занаят, че той беше звездоброец и врач, какъвто нямаше друг по света. Веднъж по Илинден бях с него на егрека на Боландарския хълм; през деня ми показваше билките и корените в земята, а нощя — звездите по небето. Тогава за пръв път видях змей.

Разешът от Драганец въздъхна дълбоко и хвърли сякаш недоволен поглед към дядо Леонте.

— Такива гадини на мене още не са ми се показвали. — И гласът му сякаш беше отпаднал и плах. — Хайде, разправяй бързо, дядо Леонте, време имаме колкото щеш.

— Нямам какво много да разправям — оправда се звездоброецът, — само това, което видях. По волята на комит Йоница ще ви разправя, ала голямо е желанието ми после да чуя и неговия разказ...

Дядо Леонте понамести с лакти кемера си, попипа чантата си и се огледа да види дали му е под ръка канчето с вино. Звездоброецът беше нашенец, молдовски селянин, бръснат, пълнолик, с бели мустаци, здравеняк, малко шкембест и като се смееше и говореше, зъбите му се показваха като парченца челик.

— Додето имам тая воденица — викаше той, когато се развеселеше, — не се боя аз от оная Озьбената...

И почна да разправя малко сопнато, както имаше навик да говори.

— Че как да ти разправя набързо такава случка, честити комите? — подхвана той. — По него време у нас, в Тупилац, живееше един голям болярин, един надут такъв, Настаса Боломир се казваше. Беше висок, навъсен и голямата му брада се спущаше на гърдите като

паунова опашка. Два пъти се беше женил той. Първия път беше взел дъщерята на един болярин от Бърлад, ала момичето не можа да изтрае на побоищата и проклетията му, разболя се и се върна с плач при родителите си. Втората беше вдовица на един грък, Негрупунте, и тя — хубава и богата. Ала не минаха и две години, откакто попът им бе сложил венците на главите, и току една есен я видяхме посърнала и повехнала, сякаш слана я беше попарила. Тръгна по доктори по чуждински места и там си и умря. Живя боляринът сам известно време, бе му излязла дума, че му мрат жените. То в село имаше хубави жени, ама прости, и като го видеха, плюеха подире му като подир дявол. Баща ми дори се смееше и казваше, че сега вече боляринът Настаса Боломир ще си умре вдовец; ама той пет пари не даваше, зер къщата му беше пълна с млади циганки... Мина тъй доста и по едно време се разчу, че боляринът пак ще се жени. Как може? — рекохме. Трябва да е някоя арапка или някоя московска княгиня, дето ходи с юфтени ботуши и с бич в ръка; само такава жена можеше да му бъде прилика... А то какво излезе? Отиде той в Яш и оттам, венчал се в митрополията, с файтон, теглен от четири коня, доведе в Тупилац една около седемнадесетгодишна девойка. Когато слезе от файтона, видяхме, че тя едва стига до брадата му. Пък беше русичка и засмяна, грееше като слънце. А бабите, събрани на портата, и прислужничките почнаха да я окайват и да я оплакват: че била такава слабичка и хубавичка и че брадатият щял и нея да зарови. А Боломир си я хвана с два пръста за лявата ръка и я поведе като скъпоценност по каменното стълбище, постлано с килим.

Ала не бяха стигнали още догоре, и тя току се обърна засмяна към него, наведе глава, сякаш искаше да го убодe с рогчета, пусна се и изтича сама напред.

И баща ми беше там. Поклати глава — не му хареса тая работа.

Чакахме ние да се сбъднат думите на бабите, ала виждахме, че госпожа Иринуца не клюмва, напротив, бузите ѝ разцъфтяха като трендафил и все беше засмяна, а белите ѝ зъби като на мишле все се виждаха.

И наистина зъбите ѝ трябва да са били остри, защото виждахме нашия едър болярин посмален и умълчан.

Приискаше ли ѝ се на госпожа Иринуца да се разходи до Роман или да прескочи до Яш, стигаше само да помръдне пръст или една

думица да промълви, и боляринът Настаса навеждаше глава и изпълняваше волята ѝ.

Ама жената на граматика и прислужницата в стаите на болярина научили кой знае откъде, че малката хитруша на болярина не е нито богата, нито пък е от кой знае какъв род. Била нещо като щерка на една племенница на митрополита... Подхилкваха се и си намигаха, като говореха за нея, нали жените са едни такива, пък и аз бях глупаво ергенче и нищо не разбирах.

Едно лято, както ви казах, бях на егрека; по Илинден и баща ми се качи при овцете. Живеехме в една колиба от шума близо до брега на Молдова, малко по-встрани от овчарите. Оттам, дете бяхме ние, се виждаха реките, разливите и този хан; далеч зад нас, докъдето поглед стига, планините и горите се съзираха като мъгла. Какво ставаше в дома на болярина в село, не знаех, нито пък ме беше еня. Ала един ден по обед, както бях сам и наглеждах котела, окачен на катрача над огъня, чувам тропот на конски копита и се уплаших, като видях, че боляринът Настаса Боломир спира пред нашата усамотена колиба и слиза от коня.

— Добър ден, момче — дума, — ти ли си синът на Ифрим, звездоброеца?

— Целувам ти десницата, господарю, аз съм!

— Къде е баща ти?

— Баща ми — думам — дипли сено тука наблизко, на склона. Трябва да дойде да се храним.

— Изтичай да го повикаш. Веднага да дойде, още сега!

Аз се чудех какво да правя, ала боляринът ме погледна тъй страшно и посегна към бича си, забоден отпред на седлото, та се втурнах гологлав към склона. По пътя срещнах баща си — идваше да се храним. Като му казах, че боляринът го вика бързо да дойде, той рече: „Хмм!“ и поклати глава, ала не ми каза нищо. Когато стигнахме до колибата, заварихме Боломир все още до коня, подпрял лакът на седлото и навел глава. Аз се притулих зад колибата, а баща ми отиде смело насреща му.

— Какво дириш тук бре, Ифримере? — дума сърдито боляринът. — Аз те търся из село, а ти тук в пущинаците ли си се заселил?

— Целувам ти ръка, светли господарю — отвръща баща ми, — дошъл съм тук по работата си. Ала ако ми беше пратил хабер, щях

всичко да зарежа и да се явя пред тебе.

— Зная — дума сърдит боляринът, — само че аз не мога да чакам! Слушай, Ифриме, никой не знае, може и ти да не знаеш каква мъка тежи на душата ми.

— Тревогата е от бога дадена, господарю, и минава.

— Не минава! Говориш като глупците, защото не знаеш.

— Зная, господарю, зная, че любовните тревоги са по-тежки, ала и те минават...

Боляринът го погледна свъсено:

— Какво знаеш ти бре, Ифриме?

— Светли господарю — дума баща ми, — аз зная много неща, та нали имам този дар. Аз чета не само по звездите, а и по лицето на човека.

— Тогава знаеш ли, Ифриме, че в моя дом влезе дявол и нямам вече спокойствие?

— Знам, светли господарю!

— Знаеш ли, че той ме мъчи, както са мъчили нашия бог Исус Христос? И че аз съм като жаден човек, завързан за наказание за кладенец?

— Тъй е, господарю, тъй е, както казваш.

— Слушай, човече! Нищо не можах да направя: нито с лошо, нито с добро и молба. И за една нищо и никаква работа цял се превърнах в роб. И сега, тъкмо тази сутрин, прислужницата в стаите ми донесе срамната вест, че пътищата на жена ми ми носят безчестие, че те са радост за най-големия син на ворника Вуза, Александрел Вуза, може и да си го виждал. Това лято идва два пъти в дома ми, уж да ми продаде някакви бели коне от московската земя. Той идвал за друго, а пък аз не разбрах. Сега съм взел в себе си решение, ала идвам при тебе, за да не сбъркам нещо. Ти си човекът, който може да знае истината. Искам и на мене да я прочетеш...

Нашият болярин беше тъй разтревожен и объркан, както рядко съм виждал някого в живота си. Хапеше брадата си и не можеше да си намери място. А баща ми, без да се бави, влезе в колибата и веднага се върна с ей тази чанта, дето я виждате на кръста ми. Извади книгата, седна на столчето до огъня, наплюнчи пръста си и почна да я разлистя. Боляринът чакаше прав до коня си.

— В кой месец и в кой ден си дошъл на света, светли болярино?

— Майка ми, Ифриме, ме е родила на осемнадесетия ден на месец октомври през един вторник.

— Тогава — рече замислено баща ми — трябва да отворя на зодията Скорпион и да потърся и на други места, както е правилото. Светли господарю, тук се казва, че ти си гневлив човек. И щом знаеш този си порок, не бива да му се отдаваш.

И баща ми почна да чете писаното в зодията и всичко отговаряше точно на лютия нрав на нашия болярин. Баща ми мислеше, че ще може да го разтуши.

Ала Боломир разтърси брада много нетърпеливо:

— Кажу ми, Ифриме, какво пише там за моята женитба.

Баща ми се загледа внимателно в книгата и тъй му отговори:

— Светли господарю, твоята женитба се пада в зодията Телец. Ти се венча с госпожа Иринуца през месец април, през светлата неделя. И като е тъй, според зодията това е най-доброто съчетание. И тук, господарю, пише така: зодията на неговото задомиане е Телец, тогава ще бъде честит с жена си... А тук по-нататък казва: неговият късмет се пада в зодията Везни, в този час ще бъде много разтревожен от лъжливи приказки... Тъй че, преславни господарю, щом тук са написани тия слова, аз смятам, че думите, които си чул, са лоши, недостойни думи и трябва да прогониш от сърцето си злите мисли.

Боляринът постоя, помисли, после попита:

— Може ли, Ифриме, да бъде тъй, както казваш?

— Тъй е, преславни господарю, тъй е, както казвам!

— Тогава защо госпожа Иринуца отиде в Роман? Замина вчера и каза, че ще се върне днес.

— Отишла е, господарю, защото бог е пожелал тъй да бъде, за да не стане някоя злочестина поради лъжливите думи и гнева ти...

— Може... — промълви боляринът поуспокоен. — Наистина иначе можеше да стане нещо страшно... Аферим, човече! И друг път съм чувал от твоята книга верни думи. Кажу тогава, какво мислиш ти, че трябва да направя?

— Да чакаш, господарю, защото ще бъде на добро...

С тоя съвет си тръгна боляринът от нашата колиба.

А баща ми, усмихнат, гледа дълго след него, докато се затули. После остави котела над угасналия огън и ми поръча да впрегна каруцата. Сгушихме се двамата в сеното, спуснахме се в дола и

минахме брода; и все препускахме, докато стигнахме тук, в този хан. На прага стоеше и чакаше другата Анкуца.

Баща ми спря каруцата пред прага и я попита:

— Кумице Анкуца, кажи ми право, мина ли снощи оттук кокона Иринуца от Тупилац на път за Роман?

— Мина, мина, кръстник...

— И нали не се е върнала още?

— Не е. Може да мине по надвечер.

— Кумице Анкуца, ти изрече богоугодни слова.

— Ама какво има?

— Какво има ли? Смилила се е някоя добра душа и отворила очите на Боломир и сега той скърца зъби, ругае и иска кръв да лее.

— Не думай! Че кой е сторил такова нещо? — извика Анкуца и плесна с ръце. — И тази ли да умори, след като измъчи и прати в гроба две жени? Само пъкълът го чака на другия свят. Нека барем една жена от нашите му плати на този свят...

Туй си рекоха Анкуца и баща ми и се уговориха да пресрещнат госпожа Иринуца и да ѝ кажат да се пази.

И наистина, честити комите, и вие, добри люде, това, което ще ви кажа, стана в същия този ден по клепало. По обед слънцето се замъгли от мараня и от планината се заиздигаха белезникави облаци. Когато над пътя падна сянка, видяхме, че откъм Роман се зададе сред облаци прах кочията на госпожа Иринуца, теглена от четири коня. Отмина една царевична нива, после една горичка и баща ми излезе насред пътя и почна да маха с ръце и да прави знаци за опасност.

Циганинът, който беше на капрата, спря конете. В този миг из праха изскочи пред баща ми един млад конник, възседнал черен млад жребец. Баща ми го позна по красотата и по смелия му поглед.

— Болярино Александзел — рече баща ми, — връщай се, защото зло те чака. Хич не се опитвай да вървиш по-нататък!

— Какво има, човече? — чу се гласът на госпожа Иринуца и тя, с бяла премяна, с малко розово чадърче, се наведе от кочията.

Тогаз се случиха две неща. Внезапно откъм река Молдова задуха силен вятър и понесе прах като пелени по стърнищата. В това време видяхме, че иззад гората препуска към нас боляринът с развята брада, със слугите подире си; и всички крещяха страховито.

Вкаменихме се; усетих, че ризата залепна на гърба ми като ледена. Александрел изправи коня си на задните крака и се опита да измъкне пищова от кобура си; госпожа Иринуца нададе писък и се скри под чадърчето. Боляринът и неговите хора се нахвърлиха и обградиха кочията, хванаха баща ми и смъкнаха от коня и сина на ворника Вуза.

— Негоднико! — кресна страшно към баща ми Боломир. — Такава ли е твоята вярност и твоята ученост? Вържете го и одерете кожата на гърба му за едни чехли, ала ще ви обеса, ако видя драскотина или пукнатина по нея! А ти, разбойнико! Ти син на ворника Вуза ли си? От болярски род ли си? Ще ви покажа аз на двамата, и на нея, и на тебе, как зная да наказвам... Хей! — обърна се той към аргатите си. — Вземете каруцата на този магесник, избийте дъното, махнете наплатите на колелетата, да остане само на главините, и завържете тия двамата за нея. Тъй искам да препускам с тях и да ги заведа в Яш, чак в двора на светата митрополия!

Едни грабнаха каруцата и почнаха да я трошат и да измъкват колелетата, други подкараха баща ми с камшиците си, трети почнаха да късат дрехите на Александрел Вуза. А боляринът, стиснал в лявата си ръка бича с оловни краища, се запъти към госпожа Иринуца. Калпакът му беше паднал и вятърът раздухваше косите му и ги объркваше с брадата.

Тогава изпод малкото чергило изскочи госпожа Иринуца, тънка, пъргава, разлютена като пепелянка. Посрещна го с писък и очите ѝ го гледаха с ненавист.

— Не се приближавай до мене, грознико проклет!

Бе захвърлила чадърчето и на пръстите ѝ сякаш изведнъж бяха поникнали нокти на граблива птица, с които заплашваше мъжа си. Дори ми се стори, че в косите ѝ виждам рогчетата, с които по-рано искаше да го убодде.

В това време баща ми, под ножа на Търля циганина, викаше:

— Гняв божи ще те сполети, болярино Настаса!

Като чуха вика на баща ми изпод ножа на циганина, за миг всички замълчаха. В планината се светна и силно изгърмя. Видях как небесният свод се обложи с ниски облаци, откъм заход слънце връхлетя вихър и затвори с трясък вратите на хана.

Зад Молдова, откъм Боландарския хълм, небето се размърда, наведе се и се заизвива към земята; оттам се надигна страшно и нечувано бучене, изпълни долините и залази към нас. Всички, които бяха там, обърнаха втрещени очи нататък и видяха змея, който идеше като вихрушка със страшна бързина.

Видях го и аз и потреперих. Право към нас идеше. С тънката си като черно кросно опашка опипваше земята, тялото му се извисяваше нагоре, а устата му като фуния зееше в облаците. Идеше с рев и клатеше опашка, а като си поемаше дъх, вдигаше до небесата купите сено, покривите на къщите и изкоренените дървета и ги поглъщаше; пък като заревеше, лееше под себе си град и вода, сякаш беше вдигнал нависоко водите на Молдова и оттам ги изливаше връз нас.

Като видяха силата на змея, циганите се захлупиха на земята; Анкуца се скри в някое кътче на хана, а аз се спуснах да развържа баща си и едва сварихме да се мушнем под раздърпаната каруца. Кочията с конете се разклати, зави и препусна към Роман, а в нея беше и синът на ворника Вуза. А змеят подгони болярина в обратна посока, грабна го, въртя го, тръшка го и обърквайки брадата му с вихрушката, най-после го захвърли комай мъртъв в един овраг. Като стана туй, дъждът и градушката спряха; само ревят на звяра все още се чуваше. Гледахме го как отиваше на север; първо го виждахме като голям дънер, после като дим и полекалека просторът утихна.

Тъй намери смъртта си Боломир. Някои измислиха, че баща ми бил повикал змея от скривалището му. Като мъдър звездоброец, баща ми ги остави да си хортуват, ала той знаеше по-добре от всички чия заповед беше послушал звярът на бурите и вихрушките. Наистина за оная руса дяволица нищо вече не се чу, никой повече не я видя.

1928 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.